

بررسی میزان توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، روان شناختی و خانوادگی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد منطقه سیستان

عباس نوروزی^۱، همایون فرهادیان^۲ و مینا حسینیان^۳

تاریخ پذیرش: ۲۸ مهر ۱۳۹۸

تاریخ دریافت: ۷ بهمن ۱۳۹۷

چکیده

تحقیق حاضر با هدف بررسی میزان توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، روان شناختی و خانوادگی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد منطقه سیستان در سال ۱۳۹۶ انجام شد. ابزار اصلی تحقیق، پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود که روایی و اعتبار آن مورد تأیید قرار گرفت. جامعه آماری تحقیق، زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد بخش سیستان با تعداد ۳۱۸ نفر بودند و بر اساس جدول مورگان، ۱۷۰ نفر از طریق نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. نتایج تحلیل داده‌ها نشان داد کمترین توانمندی افراد مورد مطالعه از بعد خانوادگی و بیشترین توانمندی ایشان از بعد روان شناختی می باشد. علاوه بر این، توانمندی اقتصادی، اجتماعی، روانشناختی، خانوادگی و توانمندی کل افراد مورد مطالعه که سرپرست خانوار بودند به صورت معنی داری بیشتر از همتایان غیر سرپرست خانوار خود بود. ضمن آن که بین توانمندی اقتصادی، روان شناختی و کل زنان مورد مطالعه و دفعات دریافت وام از صندوق همبستگی مثبت و معنی داری وجود داشت. همچنین، متغیرهای تعداد دفعات دریافت وام و میزان درآمد ۳۱/۲ درصد از تغییرات توانمندی کل افراد مورد مطالعه را تبیین کردند. تشویق زنان به دریافت وام جهت رونق کسب و کار از پیشنهاد‌های این تحقیق می باشد.

کلمات کلیدی: زنان روستایی، صندوق اعتبارات خرد، توانمندسازی، سیستان

۱- استادیار علمی ترویج و آموزش کشاورزی، مرکز آموزش عالی امام خمینی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران
۲- دکترای تخصصی ترویج و آموزش کشاورزی، مدرس دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
۳- کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، مدرس دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
(* نویسنده مسئول، پست الکترونیک: anorozi66@yahoo.com)

مقدمه

زنان به عنوان نیمی از جمعیت جهان قلب توسعه اقتصادی و اجتماعی هر ملت می‌باشند (جلیلیان و سعدی، ۱۳۹۵). زنان با وجود ارزش و اعتبار کار و فعالیت برای خانوار و اقتصاد جامعه، از نظر اجتماعی اصولاً در مقاطع تصمیم‌گیری نقشی متناسب با فعالیت‌های خود نداشته و بدون هیچ شبهه‌ای باید آن‌ها را در زمره محروم‌ترین اقشار جامعه به شمار آورد (امینی و احمدی شاپورآبادی، ۱۳۸۸). زنان روستایی را باید از گروه‌هایی قلمداد کرد که علی‌رغم روند توسعه در جامعه، احتمالاً از مواهب توسعه برخوردار نشده و به حاشیه رانده می‌شوند (علیرضائزاد، ۱۳۹۲). در این میان اتخاذ تدابیر هوشمندانه می‌تواند به اصلاح شرایط موجود و اعتلای موقعیت زنان روستایی کمک نماید. از جمله این طرح‌ها باید از طرح توانمندسازی زنان روستایی نام برد. امروزه اهمیت توانمندسازی تا به آنجاست که دادویک^۱ و همکاران (۲۰۰۶) توانمندسازی را حق اساسی انسان و اصل اساسی توسعه می‌دانند. توانمندسازی زنان روستایی ابزاری است برای قدرت بخشیدن به ایشان که آن نیز منوط به دسترسی به منابع مادی است. اعتبارات خرد با فراهم ساختن منابع مالی زمینه توانمندسازی زنان روستایی را می‌تواند فراهم نماید (فقیری و همکاران، ۱۳۹۳). سازمان ملل به اعتبارات خرد توجه ویژه‌ای داشته و از آن به عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای ریشه‌کنی فقر در کشورهای در حال توسعه نام می‌برد (سالوا^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). در واقع اعتبارات خرد و ورود مقادیر اندک پول به اجتماعات محلی فرصت کسب و کار و درآمدزایی را برای اهالی این اجتماعات فراهم می‌کند (علیرضائزاد^۳، ۲۰۱۳). به تعبیر دیگر، هدف اعتبارات خرد به عنوان راهبردی در توسعه،

دسترسی زنان و سایر افراد کم درآمد به منابع اعتباری است تا توانایی‌های اقتصادی و اجتماعی خویش را افزایش دهند (زرافشانی و دیگران، ۱۳۹۱). در این میان، نتایج مطالعات نشان داده است که هر قدر یک زن مدت طولانی تری عضو یک طرح اعتباری باشد، بیشتر محتمل است که توانمند باشد (هاشمی^۴، ۱۹۹۶). یونس بر این باور است که زنان فقیر با دریافت اعتبارات خرد می‌توانند کسب‌وکاری را برای خود ایجاد نموده و با درآمد حاصله از کسب‌وکار می‌توانند قرض خود را پس داده و سطح زندگی خود را ارتقاء داده، مقداری پس انداز نموده و رونق بیشتری به کسب‌وکار خود بدهند و در این فرایند توانمندسازی هم محقق می‌شود (یونس^۵، ۲۰۰۷). در مجموع، اعتبارات خرد به ویژه در مورد زنان کم درآمد و اقشار پایین جامعه که کمتر فرصت درگیر شدن با مبالغ پول زیاد و حضور در فضای عمومی جامعه را دارند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (علیرضائزاد، ۲۰۱۳). افشانی و فاتحی (۱۳۹۵) توانمندسازی را دستیابی مردم به سطحی از توسعه فردی تعریف می‌کنند که امکان انتخاب بر اساس خواست‌های خود را داشته باشند. در عین حال، این مفهوم پیچیده و دارای ابعادی چندگانه است. فقیری و همکاران (۱۳۹۳) معتقد هستند که توانمندسازی دارای ابعاد شش‌گانه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، قانونی، خانوادگی و روان‌شناختی است. اعتبارات خرد، زنان را به لحاظ اقتصادی از طریق در اختیار قراردادن منابع مالی و سرمایه توانمند می‌سازد. استقلال مالی زنان، به افزایش توان چانه‌زنی آن‌ها در خانواده‌هایشان و اجتماع منجر می‌شود و افزایش منزلت و اعتماد به نفس آن‌ها را در پی دارد. به اعتبارات خرد، تنها به منظور کاهش فقر و پایداری مالی توجه نمی‌شود، بلکه دارای ساختار حلزونی شکل و قدرتمندی است که از طریق نشانه رفتن اهداف برابری جنسی، سبب

1-Dudwick
2-Salwa
3-Alirezanejad

4-Hashemi
5-Yunus

توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و افزایش رفاه زنان می‌شود (قدیری‌معصوم و احمدی، ۱۳۹۴). اعتبارات خرد علاوه بر این که موجب تمرکز و جهت‌دهی به سرمایه‌های اندک روستایی و مشارکت و کارگروهی می‌شود، به ماندگاری جمعیت در عرصه‌های روستایی هم کمک مؤثری می‌کند (نظری و عادل، ۱۳۹۰). چنین وام‌هایی برای اعطای خدمات مالی پایدار به زنان روستایی و بهبود شرایط آنان در خانواده و جامعه تهیه می‌شود (زرافشانی و دیگران، ۱۳۹۱). همچنین شواهد نشان می‌دهد درآمد داشتن زنان، امنیت بیشتری به خانواده می‌بخشد، زیرا زنان بودجه را بیشتر صرف رفاه خانواده می‌کنند تا مصارف شخصی (قلی‌پور و رحیمیان، ۱۳۹۰).

سعیدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی در مورد نقش صندوق‌های اعتباری خرد زنان روستایی بر توانمندی‌های اقتصادی زنان روستایی شهرستان چرداول استان ایلام به این نتیجه رسیدند که بین متغیرهای میزان درآمد ماهیانه خانوار، برگزاری کلاس‌های حرفه‌آموزی و آموزش‌های تخصصی، میزان اولویت به مشارکت فعال زنان در طرح‌های خودکفایی، مشاوره‌های اجتماعی، شغلی و تنوع درآمد و ایجاد اشتغال و فرصت‌های کسب درآمد با توانمندی اقتصادی افراد مورد مطالعه رابطه معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های مطالعه مظفری و ضیایی (۱۳۹۶) در خصوص اثرات صندوق اعتبارات مالی خرد بر میزان توانمندسازی مدیریتی زنان روستایی منطقه الموت نشان داد که بودن یا نبودن سرپرست خانواده تأثیری بر توانمندسازی مدیریتی زنان روستایی ندارد. احمدپور و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای عوامل مؤثر بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی شهرستان قائم‌شهر را مورد بررسی قرار دادند. نتایج این مطالعه نشان داد که میزان موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی از نظر بیشتر پاسخگویان در سطح خوب (متوسط به بالا) است. همچنین، رابطه مثبت و معنی‌داری بین عوامل اقتصادی، اجتماعی، آموزشی، حمایتی، عملکردی و ویژگی‌های شخصیتی

پاسخگویان با میزان موفقیت صندوق‌ها وجود داشت. حسینی (۱۳۹۲) در مطالعه خود تأثیر صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی بر بهبود درآمد خانوار روستایی در استان کردستان را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه دست یافت که صندوق یادشده به میزان نسبتاً زیادی بر اشتغال و افزایش درآمد خانوار روستایی تأثیرگذار است. نتایج تحقیقی در زمینه تأثیر صندوق‌های اعتبارات خرد بر توانمندی‌های زنان روستایی استان کرمانشاه توسط فقیری و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که صندوق‌های مورد مطالعه در حد متوسط اثربخش بوده و اعضای آنها نسبت به زنان غیر عضو از ابعاد مختلف در سطح بالاتری از توانمندی قرار دارند. نتایج تحقیق شفیع‌ی ثابت و یوسفی (۱۳۹۵) نشان داد که بین دسترسی زنان روستایی به اعتبارات بانکی و وام و میزان توانایی فردی و خانوادگی ایشان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های مطالعه افشانی و فاتحی (۱۳۹۵) در بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با توانمندی زنان سرپرست خانوار نشان داد که متغیرهای تحصیلات، وسایل ارتباط جمعی، حمایت اجتماعی، سلامت عمومی و تغذیه رابطه مثبت و معنی‌داری با توانمندی زنان مورد مطالعه دارند. یافته‌های تحقیق کومار^۱ و همکاران (۲۰۱۳) در خصوص نقش برنامه‌های اعتبارات خرد بر توانمندسازی زنان روستایی بنگلادش نشان داد که زنان مورد مطالعه پس از دریافت و استفاده از اعتبارات خرد مستقل‌تر شده و در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت بیشتری داشتند. سعیدی و همکاران (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای در مورد نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی شهرستان چرداول در استان ایلام دریافتند که متغیرهای مستقل درآمد ماهیانه خانوار، برگزاری کلاس‌های حرفه‌آموزی و آموزش‌های تخصصی، مشاوره‌های اجتماعی و شغلی، تنوع‌سازی درآمد و ایجاد اشتغال با متغیر توانمندسازی زنان عضو صندوق دارای رابطه معنی‌داری

می باشند. همچنین، اسواین و والتین در مطالعات خود به تأثیر مثبت صندوق‌های اعتباری خرد در توانمندسازی زنان روستایی دست یافتند (اسواین و والتین، ۲۰۰۷). نکته در خور توجهی که نتایج پاره‌ای از مطالعات بر آن تأکید دارد عدم توانمندسازی زنان روستایی از ابعاد گوناگون می‌باشد. در این مورد یافته‌های تحقیقی در خصوص نقش اعتبارات خرد بر توانمندسازی زنان روستای پشت رود بم نشان داد که حضور فعال در شبکه‌های واگذاری اعتبارات خرد، بر ابعاد مختلف توانمندی زنان روستایی به صورت یکسان اثرگذار نبوده است. به طوری که اعتبارات یاد شده موجب افزایش معنی دار توانمندی اجتماعی، اقتصادی و روانی زنان مورد مطالعه شده، ولی بر توانمندی فرهنگی زنان اثر معنی داری نداشته است (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۷). همچنین، نتایج تحقیقی در مورد توانمندی زنان روستایی بر اثر اجرای برنامه‌های اعتباری خرد در کشور بنگلادش نشان داد که توانمندی زنان مورد مطالعه فقط محدود به بعد اقتصادی بوده و این توانمندی جنبه‌های اجتماعی، سیاسی، خانوادگی را در برنگرفته است (هوگ و ایتوهارا، ۲۰۰۹). نتایج تحقیقی در کشور پرو نشان داد که استفاده کنندگان از اعتبارات خرد نسبت به افرادی که از این اعتبارات استفاده نکرده بودند همواره در وضعیت اشتغال، درآمد و دارایی بهتری قرار داشتند (دان و آربوکل، ۲۰۰۰). یافته‌های تحقیق افشانی و فاتحی (۱۳۹۵) در مورد توانمندی زنان روستایی تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی در شهرستان تبریز نشان داد که تفاوت معنی‌داری میان توانمندی سه گروه زنان متأهل، مطلقه و همسر فوت شده وجود ندارد. نتایج تحقیقی در زمینه توانمندی زنان عضو صندوق‌های قرض‌الحسنه نشان داد که صندوق‌های یادشده در نیل زنان به سطوحی از توانمندی اجتماعی و اقتصادی مؤثر بودند (علیرضا

نژاد، ۱۳۹۲).

از مجموع مطالعات انجام شده در مورد موضوع مورد مطالعه می‌توان دریافت که غالباً عضویت زنان روستایی در صندوق‌های اعتبارات خرد افزایش توانمندی ایشان را در پی داشته است. هر چند این افزایش در ابعاد گوناگون به صورت همگن نبوده است. در این تحقیق توانمندسازی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد از ابعاد ۴ گانه اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، و خانوادگی مورد بررسی قرار گرفت. تعریف مفهومی ابعاد ۴ گانه توانمندسازی در این مقاله به شرح زیر می‌باشد:

توانمندسازی اقتصادی: حضور افراد مورد مطالعه در مشاغل درآمدزا به طوری که به منابع درآمدی خود و خانواده خود کمک نماید.

توانمندسازی اجتماعی: برخورداری زنان مورد مطالعه از توان لازم جهت حضور در فعالیت‌های اجتماعی

توانمندسازی روان‌شناختی: برخورداری زنان مورد مطالعه از اعتماد به نفس و باور درونی نسبت به توانایی‌های خود
توانمندسازی خانوادگی: حضور فعال افراد مورد مطالعه در تصمیم‌گیری‌های اتخاذ شده در سطح خانواده

بنابراین، این مقاله ضمن سنجش توانمندی زنان مورد مطالعه در ابعاد ۴ گانه مورد نظر درصد یافتن پاسخ به پرسش‌های زیر است:

میزان توانمندی اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، و خانوادگی افراد مورد مطالعه در چه سطحی است.

ویژگی‌های فردی و اجتماعی زنان مورد مطالعه چیست.

رابطه بین برخی ویژگی‌های فردی و اجتماعی و توانمندی‌های مختلف زنان مورد مطالعه چگونه است.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت کمی و از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی است و از نظر روش‌شناسی پیمایشی و با

- 1- Swain and Wallentin
- 2- Hoque and Itohara
- 3- Dunn and Arbuckle

ذیل برآورد شد:

(۱)

A= A < Mean - Sd : ضعیف

B= Mean - sd < B < Mean : متوسط

C= Mean < C < mean + Sd : خوب

D= Mean + Sd < D : عالی

نتایج

یافته‌های تحقیق نشان داد که اکثریت (۶۳/۵ درصد) زنان روستایی مورد مطالعه در محدوده سنی ۲۶-۴۵ سال قرار دارند و ۱۰/۶ درصد کمتر از ۲۵ سال و مابقی بیشتر از ۴۵ سال سن دارند. بررسی وضعیت تأهل جامعه مورد مطالعه نشان داد ۵۲/۹ درصد پاسخگویان متأهل هستند. همچنین نتایج نشان داد که سطح تحصیلات ۸۴/۳ درصد از پاسخگویان دیپلم و کمتر و مابقی بالاتر از دیپلم بودند. مطالعه تعداد اعضای خانوار نیز نشان داد ۵۰/۶ درصد از خانوارهای پاسخگو ۵ تا ۶ نفر عضو داشتند. علاوه بر این، تنها ۲۰/۶ درصد از پاسخگویان سرپرست خانوار بوده و مابقی دارای سرپرست بودند.

در جدول دو نتایج حاصل از سنجش توانمندی افراد مورد مطالعه در ۴ بعد اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، و خانوادگی مشاهده می‌شود. همان‌گونه که در جدول نیز قابل مشاهده است، زنان عضو صندوق‌های اعتبارات خرد از بعد روان‌شناختی و اجتماعی دارای بیشترین توانمندی بوده و از خانوادگی از کمترین توانمندی برخوردار بودند.

در جدول سه نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین‌ها در گروه‌های مورد مطالعه آورده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، میانگین توانمندی اقتصادی، روان‌شناختی و توانمندی کل آن دسته از افراد مورد مطالعه که از صندوق‌ها وام دریافت کرده بودند، به صورت معنی‌داری بالاتر از کسانی بود که مبادرت به اخذ وام نکرده بودند.

توجه به موضوع، روش برگزیده توصیفی-همبستگی می‌باشد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسش‌نامه‌ای محقق ساخته است. متغیرهای مستقل تحقیق شامل دو دسته متغیرهای فردی (۵ گویه) و متغیرهای حرفه‌ای (۸ گویه) و متغیر وابسته تحقیق نیز توانمندی در ۴ بعد اقتصادی (۱۳ گویه)، اجتماعی (۷ گویه)، روان‌شناختی (۱۱ گویه) و خانوادگی (۶ گویه) است. از طیف پنج-گزینه‌ای لیکرت (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) برای سنجش متغیر وابسته تحقیق استفاده شد. جامعه آماری تحقیق زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتباری خرد منطقه (N=۳۱۸) بود. نمونه‌گیری به صورت طبقه‌ای تصادفی با نسبت متناسب صورت گرفت. حجم نمونه تحقیق نیز با استفاده از جدول نمونه‌گیری کرجسی و مورگان تعیین شد (n=۱۷۰). جهت احراز روایی پرسشنامه از نظر متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی و کارشناسان بخش امور زنان جهاد کشاورزی استان سیستان و بلوچستان (۸ نفر) استفاده شد. همچنین از ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش میزان پایایی استفاده شد. برای این منظور تعداد ۳۰ پرسشنامه جهت آزمون مقدماتی در شهرستان زابل و در خارج از جامعه مورد مطالعه تکمیل گردید. با توجه به نتایج به دست آمده، میزان پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه در حد خوب قابل قبول برآورد شد (جدول ۱).

جدول ۱. نتایج آزمون آلفای کرونباخ برای تعیین میزان پایایی

پرسشنامه		
متغیر	تعداد گویه‌ها	کرونباخ آلفا
بعد اقتصادی	۱۳	۰/۸۳
بعد اجتماعی	۷	۰/۷۵
بعد روان‌شناختی	۱۱	۰/۷۱
بعد خانوادگی	۶	۰/۷۳

به منظور توصیف کیفی متغیرهایی که با طیف لیکرت سنجیده شده‌اند، از روش فاصله انحراف معیار از میانگین^۱ استفاده شد. تبدیل امتیازات کسب شده به چهار سطح به شرح

1- Interval of Standard Deviation from the Mean (ISDM)

جدول ۲. توزیع آماری توانمندی های مختلف افراد مورد مطالعه

متغیر وابسته	سطوح تغییر	میانگین	فروانی	درصد	درصد تجمی
توانمندی اجتماعی	ضعیف	۲۷	۱۵/۹	۱۵/۹	۱۵/۹
	متوسط	۵۰	۲۹/۴	۲۹/۴	۴۵/۳
	خوب	۳/۵۷	۶۲	۳۶/۵	۸۱/۸
توانمندی اقتصادی	عالی	۳۱	۱۸/۲	۱۸/۲	۱۰۰/۰
	ضعیف	۴۰	۲۳/۵	۲۳/۵	۲۳/۵
	متوسط	۶۰	۳۵/۳	۳۵/۳	۵۸/۸
توانمندی خانوادگی	خوب	۳/۳۵	۳۹	۲۲/۹	۸۱/۷
	عالی	۳۱	۱۸/۲	۱۸/۲	۱۰۰/۰
	ضعیف	۳۳	۱۹/۴	۱۹/۴	۱۹/۴
توانمندی روان شناختی	متوسط	۵۴	۳۱/۸	۳۱/۸	۵۱/۲
	خوب	۳/۲۹	۵۲	۳۰/۶	۸۱/۸
	عالی	۳۱	۱۸/۲	۱۸/۲	۱۰۰/۰
توانمندی روان شناختی	ضعیف	۳۱	۱۸/۲	۱۸/۲	۱۸/۲
	متوسط	۳۶	۲۱/۲	۲۱/۲	۳۹/۴
	خوب	۳/۵۸	۷۶	۴۴/۷	۸۴/۱
	عالی	۲۷	۱۵/۹	۱۵/۹	۱۰۰/۰

جدول ۳. توزیع آماری نتایج آزمون مقایسه میانگین ابعاد توانمندی در گروه های مورد مطالعه

متغیر وابسته	متغیر مستقل	گروه های مورد مطالعه	میانگین توانمندی	آماره t	سطح معنی داری
توانمندی اقتصادی	دریافت وام	دریافت وام	۳۹/۶۳	۴/۴۳**	۰/۰۰۱
		عدم دریافت وام	۳۲/۲۵		
توانمندی اجتماعی	دریافت وام	دریافت وام	۲۴/۸۷	۲/۲۳	۰/۸۱۱
		عدم دریافت وام	۲۴/۶		
توانمندی روان شناختی	دریافت وام	دریافت وام	۴۱/۰۷	۵/۹۸**	۰/۰۰۱
		عدم دریافت وام	۳۴/۷۲		
توانمندی خانوادگی	دریافت وام	دریافت وام	۲۳/۱۵	۵/۴۶	۰/۵۸۶
		عدم دریافت وام	۲۲/۵		
توانمندی کل	دریافت وام	دریافت وام	۲۶۱/۴۵	۵/۱۷*	۰/۰۲
		عدم دریافت وام	۳۳۲/۳۹		
توانمندی اقتصادی	سرپرست خانوار	بلی	۴۳/۷۷	۴/۷۵*	۰/۰۳
		خیر	۳۹/۶۳		
توانمندی اجتماعی	سرپرست خانوار	بلی	۳۴/۱۲	۶/۰۲**	۰/۰۰۱
		خیر	۲۸/۸۹		
توانمندی روان شناختی	سرپرست خانوار	بلی	۴۴/۵۷	۴/۳۴*	۰/۰۲
		خیر	۳۹/۷۱		
توانمندی خانوادگی	سرپرست خانوار	بلی	۲۸/۳۲	۵/۰۲**	۰/۰۰۱
		خیر	۲۴/۸		
توانمندی کل	سرپرست خانوار	بلی	۲۷۵/۰۵	۴/۲۹*	۰/۰۳
		خیر	۲۴۷/۶		
توانمندی کل	شرکت در دوره های ترویجی	بلی	۲۵۸/۰۵	۰/۵۱۴	۰/۶۰۸
		خیر	۲۵۰/۸		

* معنی دار در سطح ۵ درصد؛ ** معنی دار در سطح یک درصد

از منظر توانمند ساختن زنان روستایی از ابعاد مختلف بودند. در جدول چهار نتایج حاصل از آزمون همبستگی میان متغیر توانمندی افراد مورد مطالعه و برخی از متغیرهای مستقل تحقیق آورده شده است. بر اساس نتایج حاصله، بین توانمندی کل افراد مورد مطالعه و متغیرهای میزان درآمد، دفعات دریافت وام و سابقه عضویت در صندوق رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد. همچنین دو متغیر تحصیلات و سن فاقد رابطه معنی‌دار با متغیر توانمندی کل بودند.

همچنین، زنان سرپرست خانوار به صورت معنی‌داری دارای توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، روان‌شناختی، خانوادگی و توانمندی کل بیشتر از زنان غیرسرپرست خانوار بودند. اما، در مورد متغیر شرکت در دوره‌های ترویجی علی‌رغم این که زنان شرکت‌کننده در دوره‌های ترویجی دارای میانگین توانمندی بالاتری بودند، اما، این تفاوت معنی‌دار نبود. به این ترتیب، شرکت در دوره‌های ترویجی آن قدر اثرگذار نبود که توانمندی زنان شرکت‌کننده در دوره‌ها را به صورت معنی‌دار افزایش دهد. این نتیجه نشان می‌دهد که دوره‌های یادشده فاقد کفایت لازم

جدول ۴. توزیع آماری نتایج آزمون همبستگی توانمندی و ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان عضو صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری
توانمندی کل	سن	-۰/۰۷	۰/۹۳۲
توانمندی کل	تحصیلات	-۰/۰۹۸	۰/۲۰۲
توانمندی کل	سابقه عضویت	۰/۱۷۱*	۰/۰۲۶
توانمندی کل	تعداد دفعات دریافت وام	۰/۳۰۸**	۰/۰۰۱
توانمندی کل	میزان درآمد	۰/۲۶۸**	۰/۰۰۱

* معنی‌دار در سطح ۵ درصد؛ ** معنی‌دار در سطح یک درصد

زیر به دست آمد:

$$Y = 5/88X_1 + 0/054X_2 + 2/31 \quad (2)$$

دفعات دریافت وام = X_1

درآمد = X_2

جهت پیش‌بینی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از

آزمون رگرسیون استفاده شد. با توجه به ضرایب رگرسیون و مقدار ثابت به دست آمده از آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه، برای متغیر وابسته یعنی توانمندی کل، معادله رگرسیونی به شکل

جدول ۵. تحلیل رگرسیون چندگانه‌ی سابقه عضویت، تعداد دفعات دریافت وام، میزان درآمد با توانمندی کل

متغیر مستقل	B	Beta	معنی‌داری
عدد ثابت (Constant)	۲/۳۱	-	۰/۰۰۰
سابقه عضویت در صندوق	۱/۰۷۹	۰/۹۲	۰/۲۲۹
تعداد دفعات دریافت وام	۵/۸۸۲	۰/۲۶**	۰/۰۰۱
درآمد	۰/۰۵۴	۰/۲۴۵**	۰/۰۰۱

* $p \leq 0/05$

** $p \leq 0/001$

شدند، دو متغیر درآمد و تعداد دفعات دریافت وام تأثیر مثبت و معنی‌داری بر متغیر وابسته تحقیق، یعنی توانمندی کل داشتند و به طور تعاملی ۳۱/۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین

نتایج به دست آمده نشان داد که مدل رگرسیونی با $R^2 = 0/580$ و $F = 0/000$ معنی‌داری مناسبی می‌باشد. همچنین از بین ۳ متغیر مستقلی که وارد معادله رگرسیونی

کردند.

نتایج و بحث

نتایج تحقیق نشان داد که زنان مورد مطالعه از ۴ دسته توانمندی مورد مطالعه (اقتصادی، اجتماعی، روان شناختی، و خانوادگی) کمترین توانمندی را در بعد خانوادگی و بیشترین توانمندی را هم در زمینه روان شناختی از خود نشان دادند. همچنین زنان مورد مطالعه میزان توانمندی خود را در چهار بعد مورد نظر بیشتر از متوسط ارزیابی کردند. این نتیجه را می‌توان به منزله توفیق صندوق‌های اعتباری مورد مطالعه در توانمندسازی زنان عضو صندوق‌ها ارزیابی کرد. سعیدی و همکاران (۱۳۹۶) نیز میزان توانمندی اقتصادی زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد را در حد متوسط به دست آوردند. بر این اساس اهتمام دفتر زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی به توسعه و گسترش صندوق‌های اعتباری خرد در مناطق روستایی پیشنهاد می‌شود.

میانگین توانمندی زنان روستایی سرپرست خانوار به صورت معنی‌داری بیشتر از زنان روستایی بود که نقش سرپرستی خانوار خود را بر عهده نداشتند. این نتیجه که مغایر با نتیجه تحقیق مظفری و ضیایی (۱۳۹۶) است. به نظر می‌رسد که برخورداری از نقش سرپرستی خانوار به صورتی خواسته و ناخواسته تلاش جهت افزایش توانمندی ایشان را در پی داشته است. بر اساس نتیجه حاصله پیشنهاد می‌شود که در آموزش زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد از زنان روستایی سرپرست خانوار به عنوان همکار استفاده شود.

میانگین توانمندی اقتصادی، روان شناختی و توانمندی کل زنانی که از صندوق اعتبارات خرد وام دریافت کرده بودند، بیشتر از زنانی بود که از صندوق یادشده وامی دریافت نکرده بودند. این نتیجه همسو با نتایج تحقیق بریمانی و همکاران (۱۳۹۱) است.

نتایج مطالعه یادشده نشان داد که زنانی که از صندوق اعتبارات خرد وام دریافت کرده بودند به لحاظ اقتصادی توانمندتر شده و از منظر روانی (اعتماد به نفس) در شرایط بهتری قرار داشتند. همچنین، یافته‌های تحقیق رحمانی و همکاران (۱۳۸۷) مؤید نتایج این تحقیق است. نتایج تحقیق فوق نشان داد که شبکه‌های واگذاری اعتبارات خرد (دریافت وام) بر ابعاد مختلف توانمندی زنان به گونه‌ای همگن عمل نکرده است و توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی و روانی ایشان را افزایش داده، ولی بر توانمندی فرهنگی زنان مورد مطالعه اثر معنی‌داری نداشته است. همچنین، یافته‌های تحقیق شفیعی ثابت و یوسفی (۱۳۹۵) نیز همین نتیجه را نشان می‌دهد. بر این اساس، افزایش اعتبارات صندوق اعتبارات خرد از سوی نهادهای بالادستی و افزایش میزان اعتبارات اعطایی به افراد متقاضی پیشنهاد می‌شود. ضمن آن که تشویق زنان روستایی عضو به دریافت تسهیلات از طریق اعطای وام با شرایط سهل‌تر باید مورد توجه واقع شود. بر این مبنا، اهتمام صندوق‌های اعتباری خرد به تمامی ابعاد توانمندی زنان روستایی و پرهیز از تمرکز صرف بر جنبه اقتصادی توانمندی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. همچنین، مقتضی است به منظور بهره‌برداری مناسب از وام اعطایی به زنان روستایی ابزار و ادوات مورد نیاز جهت ایجاد کسب‌وکار در اختیار زنان روستایی قرار داده شود.

بین توانمندی کل زنان مورد مطالعه و تحصیلات ایشان رابطه‌ای مشاهده نشد. یافته‌های پژوهش جلیلیان و سعدی (۱۳۹۵) نیز مؤید همین نتیجه است. در تحقیق مورد اشاره اگرچه میانگین توانمندی اقتصادی زنان مورد مطالعه به صورت معنی‌داری متفاوت بود، اما، میانگین توانمندی زنان با تحصیلات دیپلم به صورت معنی‌داری بیشتر از سایر گروه‌ها بود. نتیجه فوق در حالی که دست آمده است که افراد با تحصیلات بالاتر از دیپلم هم در تحقیق یادشده حضور داشته و میانگین توانمندی

سعیدی و همکاران (۱۳۹۶) همسو با این نتیجه نیست. بر مبنای نتیجه به دست آمده اهتمام به آسیب‌شناسی دوره‌های ترویجی برگزار شده برای زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد باید وجهه همت مسئولین نهاد ترویج در منطقه سیستان قرار گیرد تا از سرمایه‌گذاری انجام شده جهت ارتقاء توانمندی زنان روستایی عضو صندوق‌های یادشده بهره‌برداری لازم انجام شود.

حسینی، پ. ۱۳۹۲. تأثیر صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی بر بهبود درآمد خانوار روستایی در استان کردستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده کشاورزی دانشگاه گیلان.

رحمانی، م.، زند رضوی، س.، ربانی، ع.، و ادیبی، م. ۱۳۸۷. نقش اعتبارات خرد بر توانمندسازی زنان: مطالعه موردی: روستای پشت رود بم. فصلنامه مطالعات زنان، ۶(۳): ۱۳۲-۱۰۵.

زرافشانی، ک.، علی بیگی، ا. ح. و فقیری، م. ۱۳۹۱. رتبه‌بندی صندوق‌های اعتبارات خرد بر اساس توانمندسازی زنان روستائیان کرمانشاه. فصلنامه زن در توسعه و سیاست، ۱۱(۱): ۱۰۵-۱۲۴.

سعیدی، م.، چهارسوقی امین، ح.، واحدی، م.، مؤمن هلالی، ه.، و نوروزی، ع. ر. ۱۳۹۶. بررسی نقش صندوق اعتبارات خرد بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد پژوهی: شهرستان چرداول، استان ایلام). فصلنامه مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۵(۴): ۱۷۵-۱۴۹.

شفیعی‌ثابت، ن. و یوسفی، س. ۱۳۹۵. تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان در فراگرد توسعه سکونت‌گاه‌های روستایی (مطالعه موردی: ناحیه گیلوان و آب بر شهرستان طارم). فصلنامه پژوهش‌های دانش زمین، ۷(۲۵): ۶۱-۴۴.

علیرضا نژاد، س. ۱۳۹۲. گونه‌شناسی صندوق‌های قرض-الحسنه و توانمندی زنان: مدل سنتی اعتبارات خرد در ایران.

اقتصادی ایشان به صورت معنی‌داری پایین‌تر از زنان با تحصیلات دیپلم بود.

میانگین توانمندی‌های اقتصادی، اجتماعی، خانوادگی، روان‌شناختی و توانمندی کل زنان شرکت‌کننده در دوره‌های ترویجی با زنانی که در دوره‌های یادشده شرکت نکرده بودند، تفاوت معنی‌داری نداشت. این نتیجه عدم کفایت دوره‌های فوق در توانمندسازی زنان مورد مطالعه را نشان می‌دهد. نتایج تحقیق

منابع

احمدپور، ا.، عبدی ترکمانی، م. و سلطانی، ش. ۱۳۹۳. عوامل مؤثر بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی شهرستان قائم شهر. فصلنامه تعاون و کشاورزی، ۳(۱۲): ۲۳-۴۵

افشانی، س. ع. ر. و فاتحی، ا. ۱۳۹۵. توانمندی زنان سرپرست خانوار و عوامل اجتماعی فرهنگی مرتبط با آن: مطالعه زنان زیر پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) شهر تبریز. فصلنامه زن و جامعه، ۷(۳): ۳۸-۱۹.

امینی، ا. م. و احمدی شاپورآبادی، م. ع. ۱۳۸۸. خوداتکایی اقتصادی زنان روستایی و تبیین عوامل اقتصادی مؤثر بر آن (مطالعه موردی در دو

منطقه جلگه ای و کویری مرکز استان اصفهان). فصلنامه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۴(۴): ۲۹-۷.

بریمانی، ف.، نیک منش، ز. و خداوردی لو، س. ۱۳۹۱. بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی، نمونه موردی: دهستان لکستان شهرستان سلیمانیه. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۱(۱): ۸۲-۶۹.

جلیلیان، س. و سعدی، ح. ۱۳۹۵. نقش توانمندسازی زنان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان اسلام آباد غرب). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶(۲۱): ۱۴۲-۱۲۹.

- Woolcock, M., 2006. Analyzing social capital in context, A guide to using qualitative methods and data, p. 1-46.
- Dunn, E. and Arbuckle, J. G. 2000. Microcredit and Microenterprise Performance: evidence from Peru. *Small Enterprise Development*, 12(1): 11-23.
- Hashemi, S. M. 1996. NGO Accountability in Bangladesh: Beneficiaries, Donors and the State, Beyond the Magic Bullet NGO Performance and Accountability in the Post-Cold War World. West Hartford Conn: Kumarian.
- Hoque, M. and Itohara, Y. 2009. "Women empowerment through participation in micro-credit program: a case study from Bangladesh". *Journal of Social Sciences*, 5(3): 244-250.
- Kumar, D., Hossain, A. and Gope, M.C. 2013. Role of Micro Credit Program in Empowering Rural Women in Bangladesh: A Study on Grameen Bank Bangladesh Limited. *Asian Business Review*, 3(4): 114-120.
- Salwa, A. H. F., Azahari, A. M. and Tamkin, B. J., 2013. Success Factors of Successful Microcredit Entrepreneurs: Empirical Evidence from Malaysia, *International Journal of Business and Social Science*, 4(5): 153-159.
- Swain, R. B. and Wallentin, F. Y. 2007. Does microfinance empower women?. Retrieved at: 2011/05/23. Available on: http://swopec.hhs.se/uunewp/abs/uunewp2007_024.htm.
- فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۵(۲): ۱۰۱-۹۱.
- فقیری، م.، زرافشانی، ک. و علی بیگی، ا. ح. ۱۳۹۳. بررسی تأثیر صندوق های اعتبارات خرد بر توانمندسازی زنان روستایی استان کرمانشاه. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۷(۳): ۲۲-۱.
- قدیری معصوم، م. و احمدی، ا. ۱۳۹۴. سازه های مؤثر بر موفقیت صندوق های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه. فصلنامه پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۷(۴): ۴۵۹-۷۷۲.
- قلی پور، آ. و رحیمیان، ا. ۱۳۹۰. عوامل اقتصادی، فرهنگی و آموزشی با توانمندسازی زنان سرپرست خانوار. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۱(۴۰): ۲۹-۶۲.
- مظفری، م.م.، و ضیایی، م. ص. ۱۳۹۶. بررسی اثرات صندوق های مالی خرد بر میزان توانمندی مدیریتی زنان روستایی (مطالعه موردی: منطقه لموت). فصلنامه دانش سرمایه گذاری، ۶(۲۴): ۲۴۹-۳۳۱.
- نظری، ع. و عادل، ج. ۱۳۹۰. مقایسه اثربخشی اعتبارات خرد بر اقشار جامعه روستایی در نواحی کوهستانی و و دشتی شهرستان آزادشهر. فصلنامه انجمن جغرافیایی ایران. دوره جدید، ۹(۳۱): ۱۹۱-۲۱۴.
- Alirezanejad, S. 2013. Saving or Spending Money: Women Making Decision in Rural Iran. *Journal of Middle East Women's Studies*, 9(1): 110-125.
- Dudwick, N., Kuehnast, K., Jones, V. N. and

Investigating Economic, Social, Psychological, and Family Empowerment of Rural Women who Are Members of Microfinance Credits in the Sistan Area

Abas Norozi^{1*}, Homayon Farhadian² and Mina Hoseinian³

Submitted: 27 January 2019

Accepted: 20 October 2019

Abstract

The aim of this study is to investigate the economic, social, psychological, and family empowerment of rural women who were members of microfinance credits in Sistan area in 2017. The main research tool was a researcher-made questionnaire whose validity was confirmed. The statistical population of the study included 318 rural women who were members of Sistan microfinance credits. 170 subjects were selected through random cluster sampling based on the Morgan Table. The results of data analysis indicated that the lowest power of the subjects was in the family dimension and their maximum power was psychological. In addition to this, the economic, social, psychological, family, and general empowerment of subjects who were heads of household were significantly more than those who were not heads of household. Besides, there was a positive and significant correlation between the variables of economic, psychological and total empowerment of subjects and number of loans received by them. Moreover, the variables of times of receiving loan and income rate explained 31.2% of the changes in the total empowerment of the subjects. Encouragement of rural women to get a loan in order to improve business is one of the suggestions of the study.

Keywords: rural women, microfinance Credit, empowerment, Sistan

1 - Assistant Professor of Agricultural Extension and Education, Agricultural Research Education And Extension Organization, Iran

2 - Ph.D. Agricultural Extension and Education, Tarbiat Modares University

3 - M.Sc. Agricultural Extension and Education, Tarbiat Modares University

(*- Corresponding Author Email: anorozi66@yahoo.com)

DOI: 10.22048/rdsj.2020.169642.1777